

O HOTĂRÂRE DOMNEASCĂ DIN 1654, ÎN PRICINA
DE MOȘTENIRE A AVERII BOIERILOR DRĂGOEȘTI

RADU OPREA*

Cu o lună și câteva zile înainte de tumultuosul său sfârșit, într-o atmosferă de crâncenă încordare și permanente tulburări, bătrânul voievod Matei Basarab își mai află timp să judece și pricina dintre boierii Buzești și Vlad logofăt Bârsescu pentru averea mișcătoare și nemișcătoare rămasă de pe urma boierilor Drăgoești.

Domnul, împreună cu dregătorii marelui Divan - ce încă-l mai slujeau cu credință - divan în fruntea cărora se afla și vornicul Preda Brâncoveanu, nepotul său din spița verilor - au hotărât ca întreaga moștenire în cauză să revină lui Vlad logofăt de vistierie, fiul clucerului Preda Bârsescu, el fiind cea mai apropiată rudă a Drăgoeștilor.

Hotărârea domnului și a sfetnicilor săi, aflată în cuprinsul hrisovului din 15 martie 1654, se întemeia pe descendența recunoscută a lui Preda Bârsescu din neamul boierilor Drăgoești, fapt menționat chiar în preambulul actului citat unde ne este arătat a fi chiar „fiul jupaniței Dumitra Drăgoiasă”¹, pe când Buzeștii se trăgeau din ramura cepturoaiană a trunchiului izvorând din marele-vornic Dan Durduca, din veacul al XV-lea², descendență care n-avea nicio legătură directă de rudenie cu Drăgoeștii.

Adevărul e că Buzeștii vizaseră, încă mai demult, ca posibilă țintă a cotropirii lor averea boierilor Drăgoești, cam din vremea în care neamul acestora începuse să se stingă încet, încet. Așa că prima tentativă a atacului a avut loc într-o perioadă delicată, după aprilie 1585, când voievodul Petru Cercel – ruda prin alianță a Drăgoeștilor - fuge peste munte, în Transilvania, iar aceștia, câți mai rămăseseră din stirpea lor, l-au însoțit în pribegie vreme de doi ani³. Tocmai din această perioadă grea, de lipsuri și nevoi, este și actul din 13 august 1586, prin care voievodul Mihnea Turcitul întărește lui Gherghe

* Direcția pentru Cultură și Patrimoniul Național a Județului Argeș.

¹ I. Ionașcu, *Documente inedite din perioada 1517-1774*, în „Studii. Revistă de istorie”, VIII, 1955, nr. 4, p. 107; *Documenta Romaniae Historica* (se va cita: DRH), B, Țara Românească, vol. XXXIX (1654), București, 2010, doc. 63, p. 66 (text slavon).

² Ion-Radu Mircea, *Un neam de ctitori olteni. Boierii Drăgoești*, extras din „Revista de istorie bisericească”, nr. 3, octombrie-decembrie, 1943, p. 8; Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București, 1971, p. 19-20, 35, 98; „Genealogia Buzeștilor”, întocmită de Ștefan I. Ștefănescu (revăzută și completată de Dan Pleșia), planșă anexă la vol. IV din *Istoria Românilor*, București, 2001; Radu Oprea, *Cu privire la genealogia unui însemnat boier muntean din veacul al XV-lea*, în „Argesis. Studii și comunicări. Seria Istorie”, Muzeul Județean Argeș, tom XIX, Pitești, 2010, p. 177-181; Mihai Dim. Sturdza (coord.), *Familiiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. II (Boian-Buzescu), București, 2011, p. 645-646.

³ Ion-Radu Mircea, *op. cit.*, p. 30.

logofăt, fratele jupanului Dobromir fost mare-ban, satul Voinigeștii de la Jiu cumpărat în timpul lui Alexandru Mircea de către Dobromir banul de la jupanița Neacșa, soția răposatului mare-logofăt Radu din Drăgoești, și de la Radul Bidiviul, nepotul acesteia, pentru 60.000 de aspri gata.

„Iar după aceia - spune documentul - , boierul domniei mele Gherghe logofăt a avut pâră cu Buzeștii înaintea domniei mele pentru acest mai sus-zis sat, cu Radul armaș și cu Preda și cu Stroe. Și așa pârau Buzeștii pe Gherghe logofăt... că mai sus-zisul sat a fost al lor de moștenire”⁴. Dar domnul judecă și vede că satul este al Drăgoeștilor, drept și vechi, rămânând Buzeștii de judecată înaintea lui Mihnea voievod⁵. E cazul să facem precizarea că obiectul primului atac de cotropire, satul Voinigeștii de lângă Târgul Jiului, era o fostă moștenire a Neacșei logofeteasa, jupanița lui Radu din Drăgoești, sat ce probabil făcuse parte din întinsul domeniu al marelui vornic Drăghici Vintilescu din Florești, tatăl Neacșei⁶, primit de aceasta ca avere zestrală.

Radu Bidiviul își află sfârșitul în 1591, odată cu domnia lui Mihnea-Vodă. După puțin timp și fratele său Socol se stinge fără urmași. Tulpina neamului lor se subțiază și din el nu mai rămâne decât o fată nevârstnică, născută pe la 1583-1585, purtând numele străbunicii Neacșa. În stăpânirea ei și a mamei sale Maria se află satele din patrimoniul Drăgoeștilor. Jupanița Maria, bolnavă și sărăcită, este împresurată de puternicii frați Buzești, care se consideră moștenitori de drept ai Drăgoeștilor, și de Radu comis Florescu, ruda după bunica Bidiviului, în vremea lui Mihai Viteazul. Căsătorită a doua oară cu boierul Cârstea, postelnic-al doilea la curtea lui Mihai-Vodă, ea găsește un sprijin în el contra cotropitorilor. Însuși domnul dovedește cu judecată „că nu au fost Buzeștii nicio rudă cu acei boieri” și în acest fel le înapoiază satele. Dar hotărârea domnească nu au ținut-o Buzeștii „ca niște oameni ce erau atunci vlastelini” și o trag din nou pe văduva Bidiviului, jupâneasa Maria, la judecată în fața mitropolitului Eftimie, silind-o ca și pe soțul ei de-al doilea să le lase moșiile la mână. Pribeagă în Moldova cu Simion Movilă, jupanița Maria și cu Cârstea trăiesc aci opt ani, neîntorcându-se la moșiile lor până la întâia domnie a lui Radu Mihnea, care dă lui Cârstea marea spătărie. Însă prin țări străine își găsise sfârșitul, în Moldova, și ultimul scoborător al Drăgoeștilor, jupanița Neacșa⁷.

Acesta credem că este momentul în care logofătul Vlad Bârsescu revendică și obține averea Drăgoeștilor pe care o stăpânește o scurtă perioadă, până în zilele lui Radu Șerban voievod, când „s-au ridicat Buzeștii din Cepturoaia de au cotropit și au luat în puterea lor toate satele și țigani Drăgoeștilor de la mâna lui Preda clucer, părintele lui Vlad logofătul Bârsescul, zicând cum că li se cuvine lor a stăpâni, căci sunt rudenii mai apropiate ale acestor boieri din Drăgoești decât Preda clucer Bârsescul. Și au tot stăpânit ei aceste moșii în putere și fără dreptate, neavând nicio treabă”⁸. Dar boierul din Bârseștii Vâlcii, Preda clucer, nu se dă bătut cu una, cu două și se judecă în aceeași pricină în fața lui Leon Tomșa voievod, cu urmașul boierilor din

⁴ *Documente privind Istoria României* (se va cita: *DIR*), B, Țara Românească, veacul XVI, vol. V (1581-1590), București, 1952, doc. 271, p. 260.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Ion-Radu Mircea, *op. cit.*, p. 39; Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 55-56, 82.

⁷ *DIR*, V, doc. 129, p. 126-129; Ion-Radu Mircea, *op. cit.*, p. 31.

⁸ I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 107; *DRH*, B, XXXIX, doc. 63, p. 70.

Cepturoaia, cu postelnicul Radu Buzescu, obținând o sentință favorabilă, prin care i se restituiau toate moșiile și țigani ce aparținuseră odinioară rudeniilor sale din Drăgoești. „Iar Radu ban, văzând așa, el s-a dus în ascuns la Hrizea fost mare-ban de a dat mită... două sate, Prundenii și Buciumenii din județul Vâlcea, și încă și pe la alți boieri a dat bani mită și acei boieri toți au stat potrivnici lui Preda clucer și îndată s-a întors judecata în voia lui Radul ban. Și încă a trimis om domnesc de a luat în silnicie și fără dreptate de la Preda clucer toate cărțile câte le-au avut peste acele moșii”⁹.

Abia acum revenim în zilele lui Matei-Vodă Basarab, când pricina ce se judecă între Vlad Bârsescu și Radu ban Buzescu primește din partea domnului șase boieri-adeveritori, megiași din partea locului, care dovedesc că Vlad este rudă mai apropiată și de sânge a Drăgoeștilor decât urmașul Buzeștilor, și, prin urmare, lui i se cuvin averile în cauză. Ba, mai mult, până și nepotul lui Radu ban, Preda spătar, care stăpâna și el jumătate din satele și țigani Drăgoeștilor, a mărturisit înaintea sfetnicilor domnești „cum a auzit el din gura părintelui său cum sunt boierii din Bârsești rude mai apropiate ale acestor boieri din Drăgoești, iar Buzeștii n-au nicio treabă cu acele moșii, ci le-au stăpânit în sila lor”¹⁰.

Nemulțumit de hotărârea celor șase martori, Radu ban Buzescu vine înaintea domniei a doua oară, zicând că martorii sus-pomeniți „i-au făcut lui fățarie”. Matei-Vodă judecă pricina a doua oară, nominalizând de această dată șase boieri mari din Divanul domnesc, care să mărturisească, cu sufletele lor, de a cui parte este dreptatea. Dar și de această dată, văzând că boierii-martori înclină spre o hotărâre asemănătoare celei dintâi, Radu ban „nicicum n-a voit să lase după acești mai sus-scriși boieri, ci a mers în taină la Vladul logofăt cu vicleșug ca să se împace cu el și i-a dat lui bani gata 300 ughi și l-a rugat pe el cum să tacă de acum înainte, să nu ridice pără pentru partea lui din acele dedine. Și a făcut Vladul logofăt și un zăpis la mâna Radului ban, cum ca mai mult să nu poată pârî, ci să fie în pace”.

Văzând însă vicleșugul pe care l-a pus la cale urmașul Buzeștilor, pentru a-și apropia hotărârea dorită în această pricină, Vlad Bârsescu arată în marele divan cei 300 de ughi primiți de la Radu ban Buzescu, ca mită pentru tăcerea sa, jeluind totodată domnului pentru strâmbătate și pentru cotropirea moștenirii Drăgoeștilor.

În cele din urmă, ținând seama de toate cele petrecute și ascultând cu atenție mărturia marilor dregători desemnați să judece în cauză, domnul hotărăște „cum este Vladul logofăt rudă mai apropiată a acestor boieri Drăgoești, iar Buzeștii nu au avut nicio treabă și numai i-au cotropit în putere și fără dreptate”¹¹, întărind lui Vlad Bârsescu toate moșiile și țigani Drăgoeștilor, în timp ce Radu ban Buzescu rămâne de lege și de judecată în marele Divan, ca de fiecare dată.

Totul e bine când se termină cu bine, spune titlul unei savuroase comedii engleze, aparținând unui autor de geniu prea bine cunoscut. Din păcate, nu este și cazul finalizării celor petrecute în situația de față. Căci, după stingerea bătrânului Matei Vodă și a urmașului boierilor din Cepturoaia, Elina, soția acestuia, și fiica lui Papa Greceanu mare-vornic¹², readuce în față Divanului domnesc al lui Constantin Șerban pricina

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 108; *ibidem*, p. 71.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 132.

moștenirii averilor mai înainte amintite. Dar de această dată, hotărârea Sfatului este net în favoarea moștenitoarei Buzeștilor, căreia îi întărește, prin marele hrisov din 10 iunie 1656, stăpânirea peste 120 și mai bine de sate și alte averi mișcătoare și nemișcătoare (vii, bălți, mori, țigani etc.), ce le aveau parte rămase de moștenire de la moși, de la strămoși, parte cumpărate, iar cu unele din ele se înzestraseră în timp mănăstirile și schiturile întemeiate de Buzești¹³.

Nu ar fi prea greu să ghicim motivele pentru care, în ciuda celor semnalate în rândurile de mai sus, hotărârea domnească anterioară a suferit o reformă atât de radicală, având în vedere îndeosebi statutul emitentului, cât și pe cel al beneficiarului actului sus-amintit.

În primul caz, voievodul Constantin Șerban va fi avut, probabil, anumite resentimente față de predecesorul său, neuitând faptul că Matei Basarab îl însemnase la nas pentru a-i opri ascensiunea spre tronul domnesc, spunându-se că acest lucru s-a petrecut tocmai în urma unei altercații între Diicu Buicescu, mare-spătar, nepotul lui Matei-Vodă, și Constantin Șerban, mare-serdar pe atunci, destituit apoi de domn, în urma acestui conflict¹⁴. În același timp, Constantin din Dobreni, supranumit și Cârnel, fiul natural al lui Radu Șerban voievod, instalat ca nou domn în scaun, nu va fi uitat statutul pe care l-au avut cei trei frați Buzești în vremea tatălui său, pe care îl ajutaseră din plin să obțină domnia, beneficiarul răsplătindu-le cu vârf și îndesat sprijinul inițial acordat. Prin urmare, fiul său natural nu putea să se dezică de exemplul și faptele înaintașului, oferindu-le urmașilor din spița boierilor Buzești toată grațitudinea și mila domnească, concretizate prin întărirea - din ultima parte a marelui hrisov (din 10 iunie 1656) - a întregii averi rămase de pe urma Drăgoeștilor, respectiv 36 de sate întregi, trei jumătăți de sate și alte patru părți de sat, împreună cu o mulțime de sălașe de țigani și alte bunuri. Patrimoniul acesta constituia, desigur, o parte însemnată din moștenirea Buzeștilor, moștenire ce însă nu va dăinui întreagă, cu timpul, în mâinile cotropitorilor.

A LORDLY DECISION FROM 1654 REGARDING THE INHERITANCE OF THE DRĂGOEȘTI BOYARS' FORTUNE

Abstract

The author reveals the steps done by the Buzești boyars - in a non honest manner - to gain the estate of the old family boyars from Walachia, Drăgoescu, by pretending that they belonged to the same family, being relatives.

Their action begins at the end of the 16-th century and ends after the death of the old voivode Matei Basarab, when the Buzești won as a consequence of a decision of Constantin Șerban, because he was in debt with the respective boyars who previously helped him to become a voivode

¹³ Gr. G. Tocilescu, *Documente inedite privitoare la Istoria Română: Chrisovul Buzescilor*, în Revista „Tinerimea Română”, vol. I, fasc. I, București, 1898, p. 89-127 (foto-text și traducere); *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Naționale*, vol. VIII (1654-1656), întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Dragoș Șesan, Silvia Vătafu-Găitan, Mirela Comănescu, București, 2006, doc. 989, p. 444-455 (aici, p. 453).

¹⁴ *Călători străini despre țările române*, vol. VI, îngrijit de M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru și Mustafa Ali Mehmet, București, 1976, p. 133; Nicolae Stoicescu, *Constantin Șerban*, București, 1990, p. 11.